

Кульчицька Н. Є.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін
Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету*

Kulchytska Nadiia

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Fundamental and Special Disciplines
Chortkiv Educational and Scientific Institute of Entrepreneurship and Business
West Ukrainian National University*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкрито питання використання місцевих бюджетів, що характеризується нестабільністю джерел. Визначені проблеми загострюються внаслідок запровадження реформи місцевого самоврядування та фінансової децентралізації, які зумовлені розширенням прав органів місцевого самоврядування та вдосконаленням своїх обов'язків із питань власної діяльності. У сукупності це зумовлює важливість виокремлення ефективних методів бюджетного поліпшення росту територіальних громад, притягнення перспективних та незадіяних джерел утворення розвитку бюджетів, удосконалення методики оцінювання ефективності капітальних видатків місцевих бюджетів. Здійснено аналіз місцевих бюджетів із позиції їх багатогранності та системності; охарактеризовано ефективну модель бюджетного механізму соціально-культурного розвитку муніципальної освіти.

Ключові слова: бюджет, місцеві бюджети, бюджетна система, бюджетний механізм, муніципальна освіта.

Вступ та постановка проблеми. Одним з актуальних питань бюджетної політики держави залишається питання фінансового забезпечення розвитку територіальних громад, що потребує, насамперед, удосконалення механізму управління бюджетними коштами. Сучасний фінансовий стан більшості територіальних громад не забезпечує надання населенню високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях. В економічній системі сучасної держави бюджет і бюджетний механізм займають особливе місце. Бюджет є одним з основних інструментів державного регулювання соціально-економічних процесів. Під час його складання розробляються основні напрями формування та використання бюджетних коштів виходячи з необхідності вирішення завдань, які стоять перед суспільством на сучасному етапі його розвитку. Держава використовує бюджет для концентрації і цілеспрямованого розподілу фінансових ресурсів для надання суспільних послуг та реалізації загальнодержавних програм. У процесі акумуляції бюджетних ресурсів та їх розподілу держава впливає на розвиток суспільного виробництва, створює стимули для ефективного використання наявних коштів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вирішення проблем стійкого розвитку освіти є нагальним викликом у ХХІ ст., коли глобалізація має більше просоціального масштабу, ніж економічний, тому важливим постає процес дослідження набору принципів стійкого розвитку освіти. Питання формування і функціонування бюджетного механізму досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема: В. Дем'янишин, М.І. Крупка, С. Булгакова, Л. Єрмошенко, О. Ковалюк, І.В. Запартіна, О. Василик, С. Юрій, А.М. Соколовська. Однак питанню формування і функціонування бюджетного механізму розвитку муніципальної освіти достатньої уваги не приділялося.

Метою даної роботи є аналіз трактування поняття «місцеві бюджети» різними вітчизняними науковцями і

визначення наявності різних векторів дослідження даної категорії, дослідження місцевих бюджетів із позиції їх багатогранності та системності; характеристика ефективної моделі бюджетного механізму соціально-культурного розвитку муніципальної освіти.

Результати дослідження. Бюджет як економічна категорія знаходить свій прояв через функціонування системи бюджетних відносин – особливих економічних відносин у сфері формування, розподілу та витрачання колективних (спільних) фінансових ресурсів держави або громади. Водночас бюджетний механізм «розкриває конкретну цілеспрямованість бюджетних відносин на вирішення економічних, соціальних та освітніх завдань» [1, с. 227].

На практиці бюджет використовують як інструмент державного регулювання економіки та стимулювання розвитку громади, зокрема муніципальної освіти.

Поняття «бюджет» відоме вже близько 800 років, ще з часів утворення британського парламенту, однак сучасного значення цей термін набув відносно нещодавно. Термін «бюджет» походить від стародавнього французького bouce – шкіряний мішок, який після проникнення в Англію перетворився на budget і став парламентським терміном. У кінці XVIII ст. термін budget повернувся у Францію, а з XIX ст. офіційно дістав значення розпису доходів і видатків [2, с. 9].

Еволюція категорії «бюджет», багатогранність її змісту розглядалися вченими, які так чи інакше торкалися бюджетної проблематики.

Французький економіст Поль Леруа-Больє, професор Інституту політичних досліджень у Парижі та редактор заснованого ним журналу *Economiste français*, у двотомній праці *Traité de la science des finances* [3], що вперше побачила світ у 1877 р., розглянув бюджет із погляду його форми. На першому плані у сутності явища бюджету вчений побачив офіційну відомість, яка включає передбачувані доходи і видатки протягом певного часу. Така відомість являє собою таблицю з розрахунками та порів-

нянням доходів, що мають надходити, з видатками, що мають бути здійснені [3].

Французький філолог та філософ Еміль Літтре у складеному ним «Словнику французької мови» вказав, що бюджет є відомістю державних доходів і видатків, яка визначається щорічно. Згодом аналогічним терміном до «відомостей» став використовуватися термін «розпис». Останній був найбільш притаманний фінансово-правовій традиції, що укоренилася на теренах нашої держави ще з часів, коли Україна перебувала у складі Російської імперії. Бюджетна реформа 1862 р. ознаменувалася появою Правил «Про складання, розгляд, затвердження та виконання державного розпису та фінансових кошторисів міністерств та головних управлінь» [4, с. 15].

Відомий італійський політичний діяч та вчений-фінансист Франческо Нітті також підходив до визначення бюджету з позиції розпису. Зокрема, він визначає, що бюджет є за змістом розписом доходів та видатків і оформлений як акт, що містить попереднє схвалення передбачених державних доходів та видатків. Цим учений зробив важливий крок у розумінні бюджету не як будь-якого розпису державних доходів і видатків, а розпису, що прийнятий і оформлений належним чином.

Сам термін «бюджет» набув розповсюдження в офіційних документах лише на початку XIX ст., повсюдне використання даного поняття вимагало більш точного пояснення. Французький економіст Рене Стурм у праці «Бюджет» відобразив еволюцію поглядів на сутність бюджету. Найбільш характерними у другій половині XIX ст. були визначення бюджету як: рівноваги державних потреб та засобів; акту, що передбачає та дозволяє щорічні доходи та видатки держави; офіційного звіту про публічні доходи та видатки, щорічної відомості державних доходів та видатків [5, с. 322].

Саме вказівки на особливу процедуру, якою являє собою бюджетний процес, бракувало у більш ранніх визначеннях терміна «бюджет». На це звертають пильну увагу і сучасні вітчизняні вчені, які у своїх працях зазначають, що за межами таких визначень залишалися процеси, у результаті яких бюджет набуває характеру особливого законодавчого акту [6, с. 9]. Проте варто зазначити, що відсутність процедурної частини у перших спробах визначення сутності бюджету як явища була зумовлена не помилками певних авторів, а саме відсутністю достатньої формалізації процедури розроблення та прийняття бюджету.

Отже, протягом XIX ст. відбулося оформлення терміна «бюджет» у відносно зрозуміле поняття.

У вітчизняній науковій думці кінця XIX – початку XX ст. бюджет часто ототожнювався з державним розписом доходів та видатків. Так, наприклад, професор І.Х. Озеров в «Основах фінансової науки» (1910 р.) детально зупинився на розбіжностях понять «бюджет» і «розпис» та помилковості їх ототожнення. Він виходив із того, що бюджет – це план ведення державного господарства на даний період часу. А розпис – цифровий вираз плану ведення господарства, який розглядається законодавчими установами та затверджується законодавчою владою [7, с. 87].

Починаючи із середини XX ст. бачення науковцями природи бюджету як явища ускладнювалося. М.І. Піскотін виділяв три економічних природи бюджету [8, с. 20]. На думку вченого, якщо береться до уваги питання складання, прийняття і виконання бюджету, то він розуміється як фінансовий план держави. За іншим підходом під бюджетом мають на увазі фонд грошових коштів, з яких відбувається покриття державних видатків. Нарешті, як уважає науковець, із третім значенням терміна «бюджет» ми «стикаємося з його офіційним оформленням. Фінан-

совий план держави, розроблений її виконавчо-розпорядницькими органами, не є бюджетом як таким. Поки його не затверджено вищим органом державної влади, він являє собою лише проект бюджету та отримує високий титул бюджету тільки у результаті офіційного затвердження. У цьому разі під бюджетом розуміється вже державний акт, що встановлює фінансовий план держави» [8, с. 20]. Цим учений ставить важливе концептуальне питання, що пов'язане з конкретними суспільними відносинами, у межах яких виникають та існують явища бюджету, бюджетної системи, бюджетного процесу тощо.

За часів радянської доби державний бюджет мав безліч визначень, а саме: 1) економічна категорія; 2) фінансовий план держави; 3) централізований фонд грошових коштів; 4) центральна ланка фінансової системи. У цей період державний бюджет України мав підпорядковане призначення у розподільчих процесах. Він виступав інструментом перерозподілу ресурсів між галузями республіканського господарства та різними соціальними групами населення на території України, а також між територіями всередині республіки.

У 1991 р. у формуванні бюджетів значною особливістю був розвиток нових фінансових взаємовідносин між сувереними державами та центром. Бюджетна система країни розпалася більше ніж на 55 тис незалежних бюджетів, унаслідок чого загальнодержавний грошовий фонд був розділений за сферами ведення Союзу РСР та суверенних республік.

До дослідження актуальних теоретико-методологічних проблем бюджету та бюджетного механізму прикута увага і провідних вітчизняних учених-фінансистів. Бюджет українські науковці розглядають із різних позицій: як економічну категорію (В. Опарін, П. Леоненко, В. Осецький, А. Ільєнко, П. Юхименко); як правову категорію (В. Опарін, М. Кучерявенко); як нормативно-правовий акт (Л. Клець); як централізований грошовий фонд (О. Василик, В. Венгер); як прогноз (план) доходів і видатків держави або територіальних одиниць (В. Кравченко, Л. Клець, Є. Галушка, О. Кириленко); як регулятор явищ і процесів у фінансовій сфері (Л. Клець, М. Кучерявенко, Л. Тарангул); як сукупність відносин (В. Венгер, В. Федосов).

За твердженням П. Леоненко, В. Осецького, А. Ільєнко, П. Юхименко та ін., «як економічна категорія бюджет відображає фінансові відносини щодо формування та використання централізованого фонду грошових ресурсів держави» [9, с. 223]. К. Павлюк, розглядаючи бюджет, основну увагу звертає на зміст цієї категорії [10, с. 32]; М. Карлін та В. Андрущенко наголошують на формі бюджету [11, с. 21]. Виходячи з проаналізованих визначень, можна стверджувати, що бюджет є одним з основних інструментів держави, який за допомогою бюджетного механізму використовують для державного регулювання економіки, стимулювання виробничих і соціальних процесів. Через бюджетний механізм реалізується бюджетна політика держави, спрямована на забезпечення фінансовими ресурсами потреб економічного і соціального розвитку країни та її регіонів. Наука про місцеві бюджети бере свій початок із другої половини XIX ст., саме тоді завершився процес остаточного формування місцевого самоврядування.

Першими дослідниками у цьому напрямі були: М. Курчинський, А. Марков, В. Лебедєв, І. Озеров, М. Смірнов, І. Янжул, М. Цитович та ін. Зокрема, М. Смірнов розглядав категорію «місцеві бюджети» як сукупність завдань, що доручені органам місцевої влади, а також сукупність ресурсів, що є в розпорядженні даних органів для виконання ними поставлених завдань.

І. Озеров звертає увагу на соціальне призначення місцевих бюджетів, указуючи на те, що фінансування потреб на локальному рівні забезпечується за рахунок дохідних джерел [12].

Представниками радянської фінансової науки поняття місцевих бюджетів трактувалося з позиції його комплексності – «як сукупність бюджетів адміністративно-територіальних одиниць держави, що знаходяться у віданні місцевих органів влади та управління» [12].

Розгляд питання трактування та визначення категорії «місцевого бюджету» науковцями відбувається відповідно до вибраного вектора дослідження. Зокрема, В.І. Кравченко звертає увагу на необхідність виділення таких аспектів трактування місцевих бюджетів, як: правовий акт, тобто юридичний документ, як кошторис доходів та видатків відповідного органу місцевого самоврядування, тобто фінансовий план, як економічна категорія.

О.П. Кириленко, характеризуючи місцеві бюджети з боку їх існування як фінансового плану, звертає увагу на значну роль та широту бюджетних відносин на локальному рівні. Так, у рамках формування місцевих бюджетів закладаються завдання: регулювання на макроекономічному рівні та забезпечення рівномірного соціально-економічного

розвитку відповідної території; підтримка життєдіяльності населення території; фінансування видатків у соціальній сфері; формування фінансової бази бюджету на локальному рівні; формування та забезпечення регіональної економічної політики; забезпечення реалізації окремих напрямів загальнодержавних програм розвитку галузей економіки.

Деякі економісти звертають увагу на функціонування місцевих бюджетів як бюджетів окремих адміністративно-територіальних одиниць [13], інші звертають увагу на те, що місцеві бюджети – це, передусім, складові елементи бюджетної системи держави, а вже потім місцевих бюджетів, що відображають систему економічних відносин на локальному рівні.

Вагомим є також внесок О.Д. Василика та К.В. Павлюка у вивчення місцевих бюджетів. Науковці визначають, що «економічна сутність місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих рад і місцевих державних адміністрацій, та використанні цих фондів на фінансування, утримання й розвиток соціальної інфраструктури, місцевого господарства» [14, с. 176].

На рис. 1 подано багатовекторний підхід до визначення місцевих бюджетів.

Рис. 1. Багатовекторний підхід до визначення місцевих бюджетів

Виходячи з вище наведених підходів до розуміння термінів «бюджет», можна узагальнити і трактування бюджетного механізму, які зустрічаються у науковій літературі.

У широкому розумінні бюджетний механізм – це сукупність способів і форм організації бюджетних відносин, що застосовуються суспільством із метою вирішення соціально-економічних проблем розвитку країни.

Бюджетний механізм науковці розглядають із різних позицій (табл. 1): як об'єктивну економічну категорію (В. Дем'янишин), як складову частину фінансового механізму (О. Василик), із практичного погляду (Т. Ковальова); деякі вчені наголошують на значній ролі бюджетного механізму у вирішенні завдань соціально-економічного розвитку суспільства (М.І. Крупка, С. Булгакова та Л. Єрмошенко), акцентують увагу на його впливі на соціально-економічний розвиток держави (Н. Гаретовський), підкреслюють роль бюджетного механізму у розподілі та перерозподілі валового внутрішнього продукту, створеного у державі (С.І. Юрій) тощо.

Із наведених вище визначень робимо висновок, що бюджетний механізм розглядається більшістю науковцями не лише з теоретичного, а й із практичного погляду як практична модель реалізації бюджетної політики для забезпечення функціонування бюджетної системи країни.

Бюджетний механізм можна класифікувати за певними ознаками, які дають змогу сформувати ефективні управлінські рішення щодо вирішення існуючих освітніх проблем адміністративно-територіальних одиниць (рис. 2.)

Вирішення проблем стійкого розвитку освіти є нагальним викликом у XXI ст., коли глобалізація має більше просоціального масштабу, аніж економічний, тому важливим постає процес дослідження набору принципів стійкого розвитку освіти (рис. 3).

Будь-яка освітня система може випробувати два основні внутрішні стани, викликані його життєвою силою: функціонування і розвиток.

Функціонування – це набір дій, спрямованих на підтримку та забезпечення збереження існуючих освітніх функцій, які можуть забезпечити цілісність, якісну визначеність та основні суттєві характеристики діючої освітньої системи. Працюючи в різних середовищах, система прагне забезпечити стабілізацію освітніх процесів, що відбуваються в ньому.

Однак розвиток муніципальної освіти є набором дій, спрямованих на створення нових і усунення неефективних властивостей та якостей у динаміці бюджетного механізму для того, щоб бюджетна система могла розвиватися, ефективно функціонувати та мати різні спектральні особливості.

Ці властивості та якості освітньої системи протилежні за напрямом впливу і, як правило, можуть неминуче вступати в певне протиріччя один з одним. У зв'язку з існуванням таких протиріччя не може бути охарактеризована ефективна модель бюджетного механізму соціально-культурного розвитку муніципальної освіти. І ці протиріччя є внутрішніми проблемами місцевого розвитку, які повинні бути вирішені і дадуть змогу системі поліпшити їхню цілісну структуру. Але слід зазначити, що протиріччя, що відбуваються, можуть бути різноманітними в їх спектральному процесі, які в кінцевому підсумку впливають на ці ж процеси, що спостерігаються в системі муніципальної освіти.

Стійкий розвиток муніципальної освіти є категорією, яка діалектично пов'язана з мінливістю категорії. Категорія, яка розглядається, має універсальний характер, який є характерним для будь-яких об'єктів, процесів і явищ, властивих освіті. Найпростіший механізм стійкості можна назвати балансом, тобто здатністю об'єктів підтримувати свою позицію у стані як руху, так і в статичності. Отже, стійкий освітнянський муніципальний розвиток – це частково збалансований освітній розвиток регіону з метою досягнення обізнаності, стабільності у соціальній сфері, створення сприятливих умов для матеріального благополуччя,

Таблиця 1

Систематизація наукових поглядів щодо визначення категорії «бюджетний механізм»

№ з/п	Автор	Зміст визначення
1	В. Дем'янишин	«...сукупність видів бюджетних відносин, гармонізація їх послідовності і взаємозв'язку у процесі формування та використання централізованого фонду грошових коштів держави» [1, с. 242]
2	М.І. Крупка	«...сукупність форм, методів, важелів та інструментів використання державного бюджетного впливу на соціально-економічний розвиток» [16, с. 212]
3	С. Булгакова, Л. Єрмошенко	«...сукупність способів організації бюджетних відносин, що застосовує держава з метою забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку» [17, с. 100]
4	О. Ковалюк	«...сукупність форм і методів, важелів та інструментів мобілізації й використання бюджетних коштів» [18, с. 277]
5	І.В. Запатріна	«...бюджетний механізм є інструментом приведення бюджетної системи у відповідність із зовнішнім середовищем, що постійно змінюється, через застосування певних форм і методів бюджетного регулювання» [19, с. 170–171]
6	О. Василик	«...за допомогою бюджетного механізму держава, практично використовуючи бюджет, здійснює свою фінансову політику» [15, с. 44]
7	С. Юрій	«...сукупність фінансових форм, методів, важелів, інструментів, стимулів і санкцій, за допомогою яких забезпечується здійснення широкої системи розподільчих і перерозподільчих процесів, формування і використання централізованого фонду грошових коштів держави, функціонування бюджетної системи загалом та реалізація засад бюджетної доктрини й бюджетної політики держави» [8, с. 36]
8	А.М. Соколовська	«...сукупність способів та форм організації бюджетних відносин, що застосовуються суспільством із метою вирішення соціально-економічних проблем розвитку... Бюджетний механізм включає сукупність загальних та спеціальних методів, форм, способів, важелів мобілізації, розподілу та використання бюджетних коштів – інструментів державного регулювання економіки у сфері бюджетних відносин» [21, с. 81]

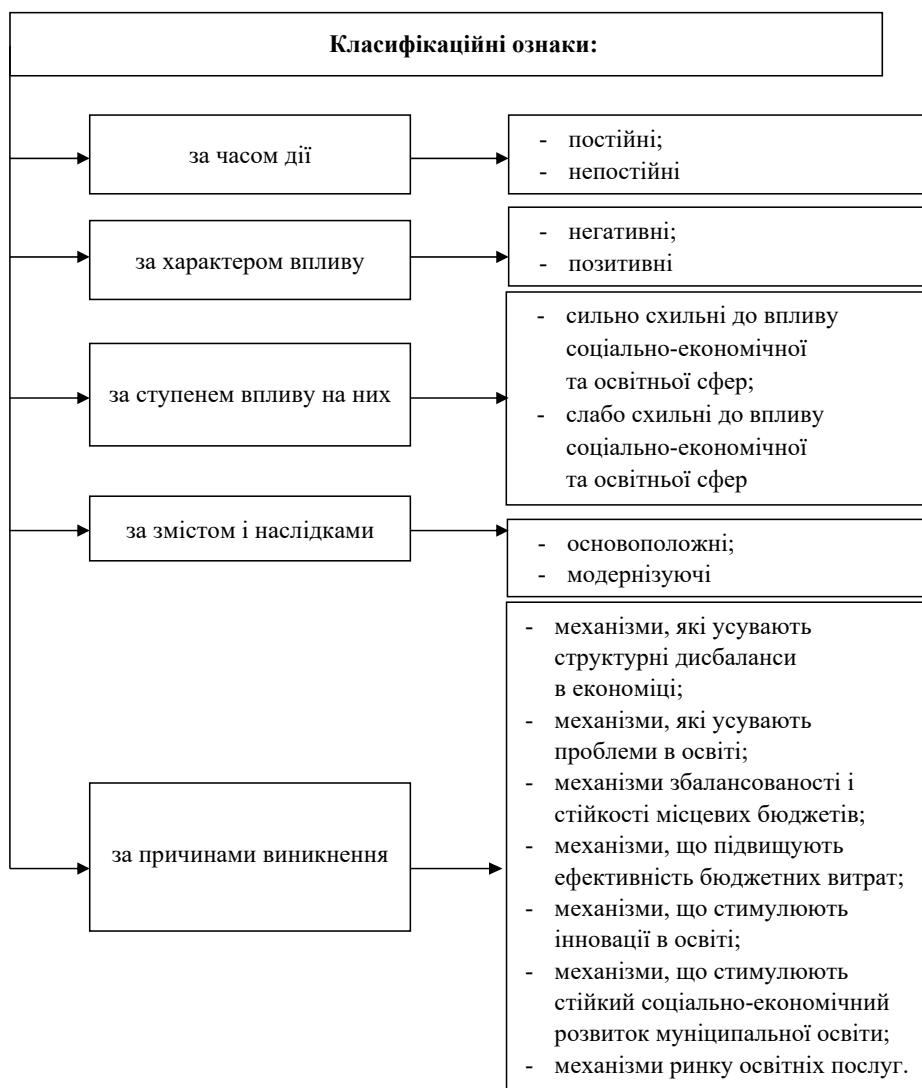

Рис. 2. Класифікація бюджетного механізму розвитку муніципальної освіти

духовного розвитку та соціальної самореалізації людини, оптимального розвитку існуючих продуктивних сил та налагоджених суспільних відносин з урахуванням можливостей та управління освітніми процесами в контексті забезпечення стабільності бюджетного механізму на муніципальному рівні.

У сучасному середовищі пропонуємо тріоду стійкості «економіка – освіта – соціум», яка сьогодні не відповідає поточним тенденціям, оскільки вона не може враховувати вплив інституційних та інноваційних чинників. На нашу думку, концепція стійкого регіонального освітнього розвитку повинна базуватися на моделі, яка представлена на рис. 4.

Більшість дослідників погоджується, що основним ресурсом і основою для формування стійкого розвитку держави є суб'єкти, тому що вони:

- за час їх існування відбулися як історично стабільні територіальні формування, що сформували суттєво ізольовані суспільні інститути з певною структурою національних і етнічних якостей;
- їх регіональна система управління, яка перетворилася на галузь регіональної освітньої структури;
- як і регіональні економічні комплекси сприяють зміцненню їх становлення і розвитку;
- взаємопов'язані з поглядом управління простору і часу, що діють як найбільш керована структура.

Таким чином, бюджетний механізм можна визначити як сукупність організаційних, методологічних, законодавчих та нормативних положень, що забезпечують функціонування бюджетної системи держави, а також сукупність методів, інструментів (процедур) та важелів, за допомогою яких управлінські рішення реалізуються в процесі формування й використання централізованих грошових фондів держави для розвитку її територіально-адміністративних одиниць.

Порівнюючи бюджетний механізм загалом та бюджетний механізм розвитку регіону, зазначимо, що у першому випадку увага акцентується на виконанні певних адміністративних дій, що носять розпорядчо-технічний характер, а у другому – на здатність бюджетного механізму впливати на розвиток соціальної та економічної сфери регіону (зокрема, через застосування особливих процедур вироблення, ухвалення та реалізації бюджетних рішень).

Трактуючи бюджетний механізм, акцентуємо увагу на його впливі на розвиток територіальних об'єднань держави та муніципальної освіти зокрема. Пропонуємо під бюджетним механізмом розвитку муніципальної освіти розуміти сукупність конкретних форм, важелів, інструментів бюджетних відносин, специфічних методів мобілізації та використання коштів під впливом оперативної,

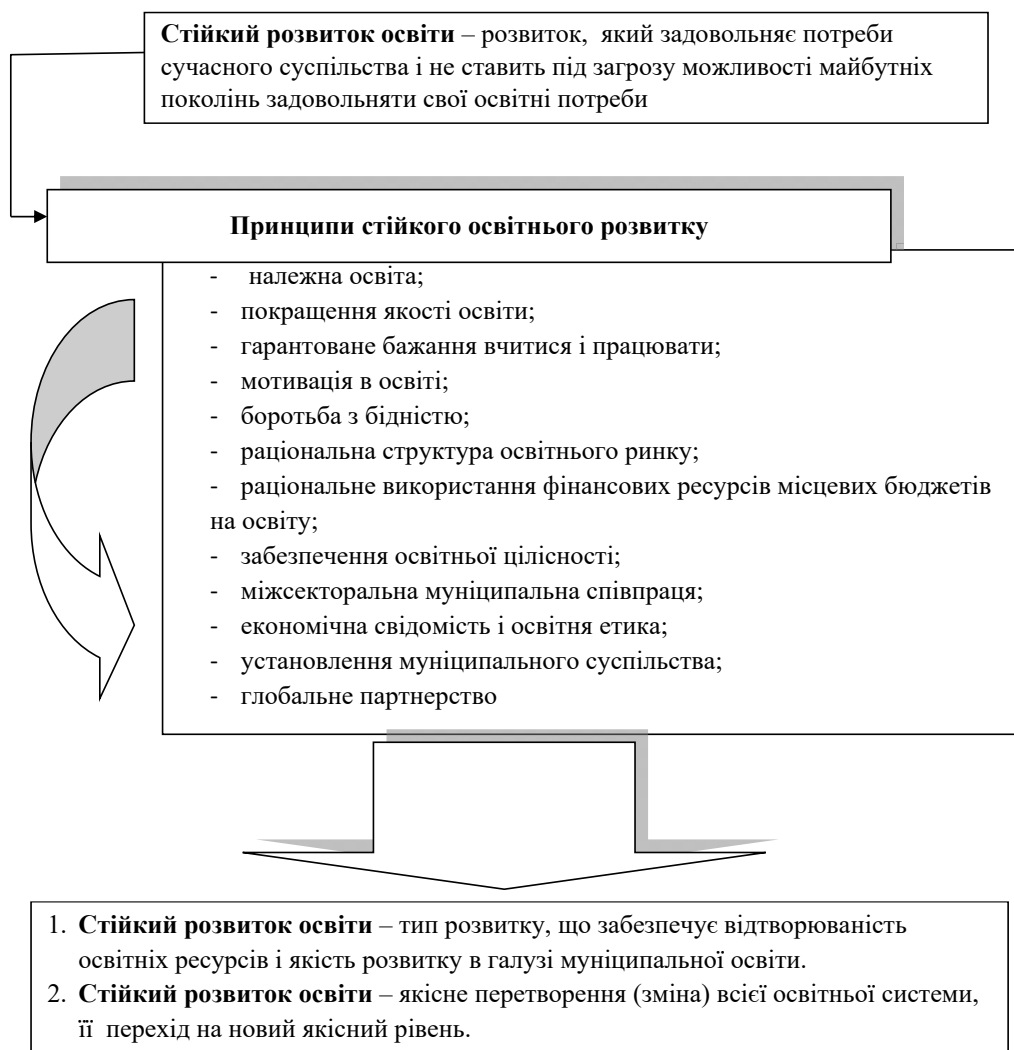

Рис. 3. Спектральна модель стійкого розвитку освіти

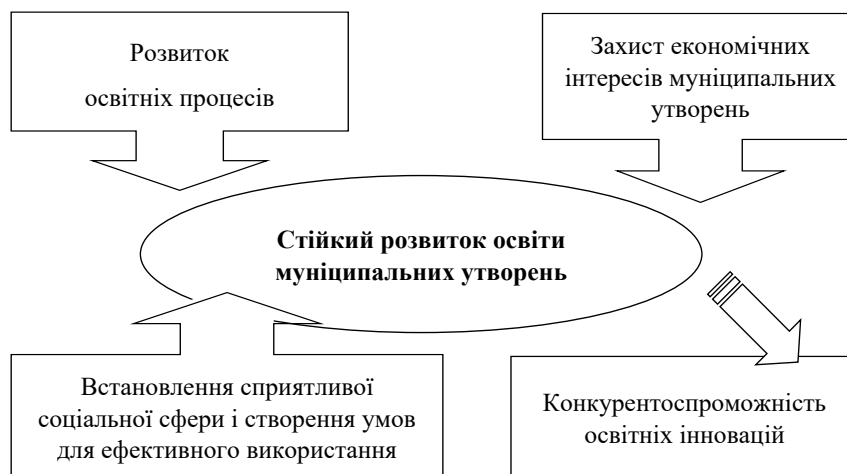

Рис. 4. Стійкий розвиток муніципальних утворень у контексті «економіка – освіта – соціум»

ретроспективної, регулятивної підсистем, що є реальним утіленням бюджетної регіональної політики й відображає конкретну націленість бюджетних структур на вирішення проблем та розвитку муніципальної освіти.

Висновки. Таким чином, місцеві бюджети слід розглядати як багатоаспектне та комплексне поняття, трак-

тування та дослідження якого можна проводити з різних боків. Як зауважує О.П. Кириленко, місцеві бюджети займають особливе місце не лише в бюджетній системі держави, а й одне із центральних місць в економічній та фінансовій системах держави, а також має вагомую суспільну роль.

Зауважимо, що чітке і зрозуміле визначення бюджету та місцевого бюджету суттєво допоможе зрозуміти сутність бюджетного механізму як інструменту соціально-економічного розвитку муніципальної освіти. Бюджетний механізм у тісному взаємозв'язку із децентралізаційними процесами повинен бути ефективним інструментом мобілізації, роз-

поділу та використання фондів фінансових ресурсів держави і регулювання бюджетної політики. Із його допомогою державні і місцеві органи влади повинні вирішувати завдання, сформульовані в основних напрямках фінансової та бюджетної політики. Зі зміною і формуванням нових завдань повинен змінюватися і сам бюджетний механізм.

Список використаних джерел:

1. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2008. 496 с.
2. Воронова Л.К. Бюджетно-правове регулювання в СРСР. Київ : Вища школа, 1975. 184 с.
3. Leroy-Beaulieu P. *Traité de la science des finances*. Paris : Guillaumin, 1877. 746 p.
4. Мітрофанова Д.К. Правове регулювання виконання Державного бюджету України за доходами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2013. 212 с.
5. Мочерний С.В. Політична економія : навчальний посібник. Київ : Знання-Прес, 2002. 322 с.
6. Музика О.А. Неподаткові доходи місцевих бюджетів України (фінансово-правове дослідження) : монографія. Київ : Атіка, 2006. 256 с.
7. Бюджетна система / за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 642 с.
8. Пискотин М.И. Советское бюджетное право (основные проблемы). Москва : Юрид. лит., 1971. 312 с.
9. Теліпко В.С., Овчаренко А.С., Панасюк С.А. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 480 с.
10. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України. Київ : НДФІ, 2006. 584 с.
11. Державні фінанси в транзитивній економіці : навчальний посібник / за заг. ред. д. е. н., проф. М.І. Карліна. Київ : Кондор, 2003. 220 с.
12. Брязало А.Є. Теоретичні аспекти сутності місцевих бюджетів в Україні. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. 2013. Вип. 3. С. 244–248.
13. Сазонець І.Л., Гринько Т.В., Придатко Г.Ю. Управління місцевими фінансами. Київ : ЦНЛ, 2006. 116 с.
14. Василик О.Д. Бюджетна система України : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
15. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2001, 608 с.
16. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку : колективна монографія / за ред. член-кор. НАН України А.І. Даниленка. Київ : Фенікс, 2008. 468 с.
17. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики). Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 396 с.
18. Запатріна І.В. Бюджетний механізм економічного зростання : монографія. Київ : Ін-т соц-екоп. стратегій, 2007. 528 с.
19. Финансы : учебное пособие / под ред. В.М. Родионовой. Москва : Финансы и статистика, 1993. 459 с.
20. Соколовська А.М. Проблеми моніторингу ефективності надання податкових пільг в Україні. *Фінанси України*. 2011. № 3. С. 42–53.
21. Кириленко О.П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика). Київ : НІОС, 2000. С. 322.

References:

1. Dem'janyshyn V.G. (2008) Teoretychna konceptualizacija i praktychna realizacija bjudzhetnoji doktryny Ukrainy: monohrafija [Theoretical conceptualization and practical implementation of the budget doctrine of Ukraine: monograph]. Ternopilj: TNEU.
2. Voronova L.K. (1975) Bjudzhetno-pravove rehuljuvannja v SRSR [Budget and legal regulation in the USSR]. Kyiv: Vyshha shkola.
3. Leroy-Beaulieu P. (1877) *Traité de la science des finances*. Paris: Guillaumin.
4. Mitrofanova D.K. (2013) Pravove rehuljuvannja vykonannja Derzhavnogho bjudzhetu Ukrainy za dokhodamy [Legal regulation of the execution of the State Budget of Ukraine by revenues]. Kharkiv.
5. Mochernyj S.V. (2002) Politychna ekonomija: navch posibnyk [Political economy: a textbook]. Kyiv: Znannja-Pres.
6. Muzyka O.A. (2006) Nepodatkovi dokhody miscevykh bjudzhetiv Ukrainy (finansovo-pravove doslidzhennja): monohrafija [Non-tax revenues of local budgets of Ukraine (financial and legal research): monograph]. Kyiv: Atika, 2006. 256 p.
7. Jurija S.I., Dem'janyshyna V.G., Kyrylenko O.P. (2013) Bjudzhetna sistema [Budget system]. Ternopilj: TNEU.
8. Pyskotyn M.Y. (1971) Sovetskoe bjudzhetnoe pravo (osnovnye problemy) [Soviet budget law (main problems)]. Moscow: Juryd. lit.
9. Telipko V.S., Ovcharenko A.S. (2010) Naukovo-praktychnyj komentar Bjudzhetnogho kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Budget Code of Ukraine]. Kyiv: Centr uchbovoji literatury.
10. Pavljuk K.V. (2006) Bjudzhet i bjudzhetnyj proces v umovakh tranzytivnoji ekonomiky Ukrainy [Budget and budget process in the transition economy of Ukraine]. Kyiv: NDFI.
11. Karlina M.I. (2003) Derzhavni finansy v tranzytivnij ekonomici: navchalnyj posibnyk [Public finance in a transitional economy: a textbook]. Kyiv: Kondor.
12. Brjazkalo A.J. (2013) Teoretychni aspekty sutnosti miscevykh bjudzhetiv v Ukraini [Theoretical aspects of the essence of local budgets in Ukraine]. *Visnyk Chernivets'kogo torhoveljno-ekonomichnogho instytutu*, vol. 3. pp. 244–248.
13. Sazonec I.L., Ghrynko T.V., Prydatko G.J. (2006) Upravlinnja miscevyjmy finansamy [Local finance management]. Kyiv: CNL.
14. Vasylyk O.D. (2004) Bjudzhetna sistema Ukrainy: pidruchnyk [Budget system of Ukraine: textbook]. Kyiv: Centr navchalnoji literatury.
15. Krupka M.I. (2001) Finansovo-kredytnyj mekhanizm innovacijnogho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Financial and credit mechanism of innovative development of Ukraine's economy]. Lviv: vyd. centr LNU imeni Ivana Franka.

16. Danylenko A.I. (2008) Finansovo-monetarni vazheli ekonomichnogho rozvytku: kol. monoghr [Financial and monetary levers of economic development: a collective monograph]. Kyiv: Feniks.
17. Kovaljuk O.M. (2002) Finansovyj mekhanizm orghanizaciji ekonomiky Ukrajinu (problemy teorii i praktyky) [Financial mechanism of the organization of the economy of Ukraine (problems of theory and practice)]. Lviv: Vydavnychyj centr Lvivskogho nacionaljnogho universytetu imeni Ivana Franka.
18. Zapatrina I.V. (2007) Bjudzhetnyj mekhanizm ekonomichnogho zrostantnja: monoghracija [Budgetary mechanism of economic growth: a monograph]. Kyiv: In-t soc-ekon. strateghij.
19. Rodyonova V.M. (1993) Fynansy (uchebnoe posobyje) [Finance (study guide)]. Moscow: Fynansy y statystyka.
20. Sokolovs'jka A.M. (2011) Problemy monitoryngnu efektyvnosti nadannja podatkovykh piljgh v Ukrajinu [Problems of monitoring the effectiveness of tax benefits in Ukraine]. *Finansy Ukrajinu*, vol. 3, pp. 42–53.
21. Kyrylenko O.P. (2000) Miscevi bjudzhety Ukrajinu (istorija, teorija, praktyka) [Local budgets of Ukraine (history, theory, practice)]. Kyiv: NIOS.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ МУНИЦИПАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье раскрыт вопрос использования местных бюджетов, характеризующихся нестабильностью доходных источников. Определенные проблемы обостряются в результате реформы местного самоуправления и финансовой децентрализации, которые обусловлены расширением прав органов местного самоуправления и совершенствованием своих обязанностей по вопросам собственной деятельности. В совокупности это обуславливает важность выделения эффективных методов бюджетного улучшения роста территориальных громад, привлечения перспективных и незадействованных источников образования развития бюджетов, усовершенствования методики оценки эффективности капитальных расходов местных бюджетов. В статье проведен анализ местных бюджетов с позиции их многоаспектности и системности; охарактеризована эффективная модель бюджетного механизма социально-культурного развития муниципального образования.

Ключевые слова: бюджет, местные бюджеты, бюджетная система, бюджетный механизм, муниципальное образование.

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF FORMATION AND FUNCTIONING OF THE BUDGET MECHANISM OF MUNICIPAL EDUCATION DEVELOPMENT

Summary. The article a scientific approach to determining the conceptual foundations of the formation and functioning of the budgetary mechanism for the development of municipal education. The author reveals the use of local budgets, which is characterized by instability of revenue sources. These problems are exacerbated by the introduction of local government reform and financial decentralization, which are due to the expansion of the rights of local governments and the improvement of their responsibilities for their own activities. The article investigates theoretical approaches to defining the essence of the concepts of "budget", "local budget", "budgetary mechanism". The role of local budgets in the current conditions of development of the budget system of Ukraine is clarified. It is established that local budgets occupy one of the central places in the economic and financial system of the state, and also play an important social role; local budgets are studied from the standpoint of their multifaceted and systematic nature. The author summarizes the interpretation of the budget mechanism, which are found in the scientific literature from different positions: as an objective economic category, as part of the financial mechanism, from a practical point of view, as the role of the budget mechanism in socio-economic development. Interpreting the budgetary mechanism, attention is focused on its impact on the development of territorial associations of the state and municipal education, in particular. It is proposed to understand the budgetary mechanism of municipal education as a set of specific forms, levers, instruments of budgetary relations, specific methods of mobilization and use of funds under the influence of operational, retrospective, regulatory subsystems, that is the reality of the implementation of budgetary regional policy with the display of specific information, the assessment of budgetary structures to eliminate problems and the development of municipal education. Effective model of budgetary mechanism of social and cultural development of municipal education is characterized. In the process of presenting the material, the concept of sustainable regional educational development is outlined, which should be based on the model of sustainable development of municipalities in the context of «economy-education-society».

Key words: budget, local budgets, budget system, budget mechanism, municipal education.